

א ת ת מול ת ת ת

נדמה כי אין בעיה חשובה יותר הקשורה ביכולתה של מדינת ישראל להגן על קיומה בעתיד, מאשר בירור נוקב של מושגי האיכות והכמות בקרב. למרות שהדברים ידועים, ואולי משום שהם ידועים, הכרחי לחזור ולשנן, לחשוב וללמוד אותם יום-יום. נראה כי בנושא זה של „איכות מול כמות“, או „מעטים מול רבים“, יש צורך קודם לכל דיון, ללבן את ההבדלים בין שתי קבוצות המושגים הללו, אשר לעיתים נוהגים לערבב ביניהן. הן אינן בהכרח נרדפות או זהות, ולמעשה אין אפילו הכרח שיהיה קשר ישיר ביניהן. השימוש במושגים אלה ללא הבחנה הוא מסוכן, ועלול להוליך לתוצאות מסוכנות.

○ האיכות כגורם מכריע

ניתן לקבוע כמעט באופן מוחלט, כי מעטים העולים באיכותם על הרבים ינצחו את הרבים, ורבים השווים באיכותם למעטים ינצחו את המעטים. אבל לא כל מעטים, עולים על הרבים באיכותם, ולא כל הרבים בטבע שהם רבים, נופלים באיכותם מן המעטים. ולכן הזיקה בין שני המונחים הללו קיימת במקרים מסוימים ומוגדרים, אבל לא תמיד. לדוגמא: כאשר שני הצדדים שווים במספרם, אין לפנינו בעיה של מעטים מול רבים, הגורם המכריע הוא האיכות.

הדוגמא הקלסית שנוהגים אצלנו מאז ומתמיד להביא, לדעתי בטעות, כנציגה או מסמלת את המעטים נגד הרבים, היא סיפור דוד וגוליית. סיפור דוד וגוליית מובא, לעיתים קרובות, כמסמל את המלחמה של המעטים נגד הרבים, אך אין כאן בעיה של מעטים נגד רבים אלא בעיה של אחד נגד אחד, ושל האיכות נגד הכמות. אולם כאשר מתכוונים לדון בקטגוריה של מעטים נגד רבים, הבעיה הרבה יותר מורכבת וגורלית לנו, שכן נגזר עלינו מאז ועד סוף הימים להיות מעטים נגד רבים והשאלה העומדת לפנינו היא: מה הסיכוי של המעטים לעמוד נגד הרבים, ואם אכן עולה האיכות על הכמות במקרים כאלה, מהם המרכיבים של האיכות?

ניתן להביא דוגמא קיצונית הפוכה לדוד ולגוליית: לוחם אחד עם מכונת-יריה ותחמושת בכמות בלתי מוגבלת, יעמוד בנקל נגד אלפי לוחמים המזוינים בקשתות. כאן הבעיה היא של תרכובת. אין זו בעיה של מעטים מול רבים, אלא של איכות נגד כמות, למרות שמבחינה מספרית המעטים הם מול רבים. אולם הדוגמא הזאת היא פשטנית ביותר, שכן היא מצמצמת את בעיית האיכות נגד הכמות לסוג כלי-הנשק בלבד. אילו היה זה הקריטריון המכריע או היחיד, ניתן היה לומר שוב, כי בתנאי היום והמחר שלנו נגזר לכאורה שעל הרבים לגבור על המעטים, בתנאי שמדובר בשימוש בכלי-נשק קונבנציונליים בלבד. ברם, מכיוון שהמעטים נגד הרבים הוא נתון שאינו ניתן לשינוי על ידינו, הרי הבחינה העיקרית שעלינו לבדוק היא: מה משקל האיכות נגד הכמות, והאם היא נבחנת בכלי-נשק בלבד. יתר על כן, בחינה מעניינת נוספת היא האם הכמות היא תמיד מעלה, או שיש מעין שלב של מאסה קריטית שהחל ממנו — בהשפעת נתונים פסיכולוגיים וסוציאליים — מפסיקה הכמות בתנאים מסוימים להיות יתרון והופכת לחיסרון. או שמא נהפוך הוא: האם קיים מצב שבו הכמות לכשעצמה מהווה איכות אשר בלתי ניתן להתגבר עליה. לדוגמא, כל מאות מיליוני הסינים: האם במצב מסוים הכמות היא איכות שלא ניתן לגבור עליה, או להיפך, האם יש שלב שבו, בתנאים מסוימים, אצל עמים מסוימים — הכמות עצמה הופכת לחיסרון?

○ גדעון והמדיינים

לשם בירור בעיית האיכות כגורם מכריע, יש לשוב ולהיזקק לשתי דוגמאות שכבר הוזכרו: האחת סיפור דוד וגוליית, והאחרת היא סיפור גדעון והמלחמה במדי-יניס. הלקח משתי דוגמאות אלה שונה לחלוטין, אם כי בשני המקרים, לכאורה, הדגש הוא על האיכות. פרשת דוד וגוליית, כאמור, מצביעה באופן ברור ביותר, שבתנאים שווים הכמות אינה נתון מוחלט. במקרה של דוד וגוליית הטווח ניטרל את הכמות העצומה של השריון והנשק הכבד קצרה-הטווח. הדוגמא של גדעון,

לדעתי, היא זו אותה יש ללמוד, ועליה יש לחנך: סיפור דוד וגוליית הוא בעל אופי סמלי. לעומתו, הדוגמא של גדעון הרבה יותר מורכבת, הרבה יותר מאלפת והרבה יותר רלבנטית לנושא שלנו, שכן בה גלומים כמעט כל המרכיבים האמיתיים, שרק ביחד, ולא כל אחד לחוד, הופכים למרכיב של עוצמה שאפשר לקרוא לה איכות מול כמות. וכאן, במקרה של גדעון, מובלטת, „אידיאולוגיה“ מסוימת האר-מרת שלמעשה רק המעטים יכולים להשיג את שיא האיכות.

נתוני הפתיחה בסיפור גדעון מביאים עובדה אריתמטית של רבים מול מעטים* על מדיין נאמר: „ויבואו כדי ארבה לרב ולהם ולגמליהם אין מספר“. ולעומת זאת, על ישראל נאמר: „וידל ישראל מאוד מפני מדיין“. גדעון מכריז על גיוס כללי של כל הלוחמים, וכאשר באים אליו שלושים ושניים אלף איש אומר לו ה': „רב העם אשר אתך“. לכאורה, היו דרושים אנשים נוספים, אבל הצו היה אחר: מספר האנשים גדול מדי. לְמִסְפָּר המקראי הסבר משלו, שאין הכרח לקבלו בפש-טות התיאולוגית שבה הוא מוצג, אלא במשמעותו המוסרית. המקרא מסביר ש-ה' רצה כאן לומר לגדעון: אם יהיו 32 אלף אתם תנצחו ותחשבו שאתם מנצחים בכמות. אני רוצה שאתם תנצחו עם מעטים, ואז תבינו שלא בכמות ניצחתם, אלא ברוח. ואז גדעון מצווה לעשות ניפוי שהצעד הראשון בו הוא: „מי ירא וחרד ישוב“, כלומר, משמעותם של העוז והמוטיבציה למלחמה עולה כאן לאיך ערוך על משמעותה של הכמות. אחרי הניפוי הזה נשאר גדעון עם עשרת אלפים איש. כלומר, לפי קריטריון של „מי ירא וחרד“, שני שלישים חוזרים הביתה. הוא נשאר עם שליש מהמתגייסים, אלה הלוחמים שלפי קריטריון העוז הם אמר-צים ואינם חרדים. אלה הנועזים בעלי המוטיבציה. אבל על כך מוסיף ואומר לו ה': „עוד העם רב“. שוב, לכאורה העוז והמוטיבציה ישנם. האיכות, לכאורה, השתפרה אך הצו נשאר עדיין: „עוד העם רב“.

כאן נוסף הקריטריון השני וכנראה החשוב יותר, מבחינת הסיפור המקראי. במילים אחרות נאמר שהעוז והמוטיבציה הם תנאים דרושים, אבל אינם תנאים מספיקים. פירושו של דבר שאיכות אינה יכולה להימדד לפי קריטריון אחד. קיימים כאן מה שקוראים במתימטיקה תנאים דרושים, אבל קיימים גם תנאים שהם דרושים ולא מספיקים, וקיימים תנאים שהם דרושים ומספיקים. המבחן השני אינו מחוור לנו די הצורך. בסיפור המקראי כתוב: „כל אשר ילוק בלשונו מן המים כאשר ילוק הכלב, תציג אותו לבד, וכל אשר יזרע על ברכיו לשתות...“ אחר-כך, בהמשך, הנוסח המקראי שבידינו קצת מעוות, אם אנחנו משוים אותו גם להיגיון וגם לנוסח של תרגום השבעים. אצלנו כתוב: „ויהי מספר המלקקים בידם אל פיהם שלוש מאות איש וכל יתר העם כרעו על ברכיהם לשתות מים“. ברור שזאת לא חלוקה: מי שילוק ככלב, אינו זה ששותה מים בידו. ובאמת, בתרגום השבעים כתוב אחרת. שם כתוב: „ויהי מספר המלקקים שלוש מאות איש וכל יתר העם כרעו על ברכיהם לשתות מים בידם אל פיהם“. משמעותו של קריטריון זה אינה בהירה דיה, אך ברור כי זהו מבחן נוסף על מבחן העוז.

הסיפור של גדעון מראה שהאיכות אינה מצטמצמת בשני הדברים שנידונו לעיל, אלא קיים אלמנט שלישי, החשוב אולי לא פחות והוא — המפקד. בלי המפקד כל „המלקקים“, כך או אחרת, עם מוטיבציה או בלעדיה, הם בחזקת עדר. וגדעון אכן נתגלה כמצביא מעולה. ראשית, מוטל עליו מה שקרוי היום בלשונו המודיעין הקרבי, עליו ולא על חיל-מודיעין, ולא על מישהו אחר. הוא המפקד מצווה אישית ללכת ולערוך סיור לילה. הוא לוקח עמו גם את עוזרו, והשליש האישי שלו, לשם אבטחה — והלה משמש לו אמצעי להאזנה. גדעון אומר לו: „ושמעת מה ידברו ואחר תחזקנה ידך“. פה מופיע היסוד השני: אתה צריך גם להבין את האויב ואת הלך-מחשבתו ולא רק לראותו. במקרה של גדעון העניין הוא במר-ראל האויב וההסבר הוא: אם תצפה בלבד לא תעמוד על כך; אך אם תאזין תוכל להבין ולהפיק תועלת. כי מוראל ירוד, לשם דוגמא, ניתן לנצל ולהפוך אותו לגורם איכותי. אתה חייב למצוא — אומר לו ה' — את נקודת-התורפה, וגדעון הולך לחפש אך ורק את נקודת-התורפה.

* שופטים, פרקים ו', ז', ח'.

בסופו של דבר מסתדרים הדברים: המפקד סייר, ראה, האזין, הבין במה העניין ומצא את הפיתרון. כל זה, כשלוש מאות נשארו רק 300 איש. כעת מותנית ההצלחה בדבר אחד, ואחד בלבד: על השלוש מאות לנפץ את הכדים ולתקוע בשופר בעת ובעונה אחת. שכן, ללא משמעת אבסולוטית, אפילו יהיה המפקד נועז וחכם, ואפילו שהוא מתחבל תחבולות, מתמַצָה ההצלחה בסופו של דבר בביטוי, „אחריי“: „ממני תראו וכן תעשו והיה וכאשר אעשה כן תעשו ותקעתי בשופר אנוכי וכל אשר אתי ותקעתם בשופרות גם אתם“ — ולא רגע לפני-כן.

הלקח בנקודה זאת הוא, שמרכיב האיכות — כפי שהוא מצטייר ב„מעטים נגד הרבים“ ולא במקרה של דוד נגד גוליית—הוא, שאין למדוד את האיכות בשום פנים ואופן על-ידי מרכיב אחד בלבד. רק אוסף של כמה אלמנטים ביחד, כאשר כל אחד מן המעטים מגיע לשיא האיכות הזאת, רק אז עולים המעטים על הרבים והאיכות גוברת: המוטיבציה, „אומץ-הלב, המשמעת, איכות הנשק, סוג הנשק, מודיעין, תחבולה.

○ מגבלות הרבים — מעלות המעטים

בואו נפנה למצבנו היום ומחר ונבחן אותו לאור הקריטריונים האלה שהזכרנו. יש לזכור שהנקודות העיקריות המרכיבות את האיכות כגורם בעל משמעות מבחינה צבאית — הן השילוב של כמה תכונות יחד. כל אחת בנפרד אינה מספיקה, רק שילובן יחד מקנה סיכוי לעמוד נגד כמות, שבהכרח כמעט אינה יכולה להיות כולה איכות, אם כי גם זה עלול לקרות. הבה ונבחן כמה נתוני יסוד אצלנו. כבר בתחילה ציינתי, כי נגזר עלינו להיות מעטים נגד רבים. בעיית האיכות, אם כך, עומדת היום יותר מאשר אי-פעם בראש בעיותינו. לרשות אויבינו כל משאבי הכסף שבעולם. כל הנשק המתוחכם המיוצר כיום והניתן לרכישה עומד לרשותם, ובכמות בלתי מוגבלת כמעט. אם כך, מהן מגבלותיהם ומהן מעלותינו שלנו שקיימות או שחייבות להיות קיימות? נבחן עתה את מגבלות אויבינו. הזכרתי שלרבים יש מגבלות שהמעטים יכולים להופכן למעלות איכות. ראשית נתבונן בשטח האסטרטגיה הפוליטית. נפוליאון — ערב אחת ממלחמותיו הראשונות — אמר: „תנו לי קואליציה של אויבים כדי להילחם נגדם“. זוהי נקודת-התורפה הראשונה של הרבים במשמעות הרלבנטית לנו. מבחינת הטרמינולוגיה של נפר ליאון לפנינו לא קואליציה, אלא ריכוז של כמה עמים. נפוליאון אמר: „האידיאל שלי כמפקד הוא להילחם נגד קואליציה“. את החולשה הזאת של הרבים, חייבים אנחנו לנצל בצורה מקסימלית כדי להפוך אותה לאחד הגורמים החשובים באיכות שלנו.

מבחינה צבאית, אחד היתרונות בלחימה נגד קואליציה הוא האפשרות לבחור במצבים מסוימים את האויב הקונקרטי. אם נשווה קואליציה לשלשלת, ניתן לבחור ולפגוע בחוליה החלשה ביותר, ואז השלשלת מתנתקת ומתמוטטת. בקואליציה קיימת נקודת-תורפה נוספת שגדעון הבין אותה. תמיד קיים „תפר“ בין צבא אחד למשנהו וניצול התפר הוא אחד המרכיבים המרכזיים בכל תחבולה. יכול התפר להיות פסיכולוגי, זמני, גיאוגרפי או כמותי, אך הוא קיים תמיד. מרכיב שלישי שלא תמיד קיים, אך אופייני לאויב בזירתנו הוא החיסרון של הלחימה בקוים חיצוניים, כלומר: לנו, במקרה שלנו, זהו היתרון של הלחימה בקוים פנימיים, המאפשרת את הניצול המקסימלי של אותן שלוש החולשות שהוזכרו לעיל.

עד כאן מבחינה צבאית, אבל בלחימה נגד המאסה של מאות האלפים הללו, קיימת גם הבחינה הפוליטית. לא לכל אויבינו אותה המוטיבציה להילחם נגדנו. מקובל, אמנם, לומר שהמאחד אותם הוא שהם כולם שונאים אותנו. אבל ראינו שאין הדבר מספיק כדי ליצור מוטיבציה ללחימה. אין הרגשת השנאה מספקת כדי ליצור כוח לוחם. יש הבדלים גדולים במוטיבציה של כל אחד ממרכיבי צבאות האויב. הקטנת המוטיבציה של אלה שהמוטיבציה שלהם קטנה במילא, היא אחת הדרכים של המעטים להגדיל את איכותם שלהם בהתמודדות עם הכמות. אבל זה, כמובן, כבר חלק מהמערכת של האסטרטגיה הגדולה. גורם נוסף המאפשר להפוך את כמות האויב לאיכות שלנו, הוא שאין לך דבר

בְּשֵׁל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר קוֹאֲלִיצִיָּה שֶׁל אוֹיְבִים, לְלוּחָמָה פְּסִיכוֹלוֹגִית מִצַּד הַמַּעֲטִים נֶגַד הַרְבִּים. הַלְקַח שֶׁל הַמַּעֲטִים מֹול הַרְבִּים, אִם רוֹצִים הֵם לְהַפּוֹךְ אֶת הַכֹּמֹת שֶׁל הָאוֹיֵב לְאַלְמֶנֶט הָאִיכוֹת שֶׁל עֲצָמָם, הוּא בְּכַךְ שֶׁהֵם חַיִּיבִים לְהִקִּים מוֹחַ, צוּוֹת, גּוֹף עֲלִיוֹן שִׁיכוֹל לְחַשׁוֹב עַל הַנְּקוּדוֹת הָאֵלֶּה וְעוֹד רַבּוֹת אַחֲרוֹת גַּם מֵהָאֶסְפֶּקֶט הַצְּבָאִי הַטְּהוֹר וְגַם מֵהָאֶסְפֶּקֶט הַמְּדִינָיִי-הַצְּבָאִי.

○ הַמוֹחַ וְהַלֵּב הֵם הַנֶּשֶׁק

יֵשׁ לְדוֹן גַּם בְּכוּחוֹתֵינוּ, כִּי בְּסוּפוֹ שֶׁל דָּבָר שׁוֹם „מַעֲטִים” לֹא יִיבְנוּ בְּאִיכוֹתָם רַק מֵהַחֹלְשָׁה הַפּוֹטֶנְצִיאֲלִית שֶׁל „הַרְבִּים”. הַמוֹטִיבְצִיָּה לְמַלְחָמָה הִיא שֶׁטַח שְׁבוּ אֲנַחְנוּ עוֹלִים עַל אוֹיְבֵינוּ וְתַמִּיד נַעֲלֶה. אֲךָ אִין דָּבָר מְסוּכָן יוֹתֵר, מִלְּהַנִּיחַ שְׂזָהוּ נִתּוֹן שֶׁנִּגְזַר מִן הַשָּׁמַיִם, אֲכִסְיוֹמְטִי וְקָבוֹעַ מֵרָאשׁ. אִין אִפְשָׁרוֹת לְהַצִּיב אֶת הַ„אִיכוֹת הָאֲמִיתִית” נֶגַד הַכֹּמֹת, אִם בְּאֵמֶת לֹא נִבִּין שְׁבִנוּשָׁה זֶה, זֶה הַנִּיפּוּי הָרָאשׁוֹן שְׁחַיִּיבִים אֲנוּ לְנַפּוֹת, מִמֶּשׁ כְּפִי שְׂרָאִינוּ אֲצֵל גְּדַעוֹן; אִין כֹּאן נִתּוֹן קָבוֹעַ אֲלֵא אֲנַחְנוּ חַיִּיבִים לְשַׁקּוֹד עֲלֵינוּ וּלְפָתַחוּ כְּפִי שְׁמִפְתָּחִים נֶשֶׁק מַלְחָמָתִי.

הִיוּ אִישִׁים, וְאִפִּילוֹ דְּגוּלִים וְחֹשׁוּבִים, שֶׁגִּרְסוּ כִּי ב־1948 נִיחַנּוּ מִפְּנֵי שׁ, „נִלְחַמְנוּ עִם גְּבִנוּ אֶל הַקִּיר”. לְכַשְׁעֲצָמִי לֹא הִסְכַּמְתִּי אִתָּם אִף פַּעַם, שֶׁהָרִי זֹאת הִיא מוֹטִי-בְצִיָּה שְׁלִילִית, מֵהַ שְׂקָרָאנוּ אֲזֵ, „בְּלִית בְּרִירָה”. הִיא הִיתָה אוֹלִי קִיִּימָת אֲזֵ אֲצֵל אַחֲדִים, אֲבֵל אִם זֹ תִהְיֶה הַמוֹטִיבְצִיָּה שְׁעֲלֶיהָ נִחַךְ אֶת הַדּוֹר שֶׁלְנוּ, עֲלוּלָה הִיא בְּסוּפוֹ שֶׁל דָּבָר לְכַרְסָם בְּכוֹשֶׁר וּבְרָצוֹן הַלְחִימָה שֶׁל הָעַם, בְּרָצוֹן הָעַם לְחַיּוֹת, וּבְרָצוֹן הַנוֹעֵר לְחַיּוֹת כֹּאן. גַּם הַמוֹטִיבְצִיָּה שֶׁל שְׁנֵאת הָאוֹיֵב, שֶׁהִיא אֶחָד הַמְּרַכְיָבִים הַחֲשׂוֹרֵי בִים אֲצֵל עַמִּים וְצְבָאוֹת מְסוּיָמִים — אִינָה תוֹסַפֵּת אֲצֵלְנוּ. קֶשֶׁה לְחַשׁוֹב שִׁישׁ בְּעוֹלָם צְבָא וְאֲנָשִׁים הַנוֹעֲזִים בְּיוֹתֵר שֶׁשְׁנָאוּ אֶת הָאוֹיֵב. וְלִכֵּן הַבְּעִיָּה הַמְּרַכְזִית שֶׁלְנוּ בְּקִרְיָטְרִיוֹן הָרָאשׁוֹן שֶׁל הַנִּיפּוּי אוֹ אִי הַנִּיפּוּי, בְּהַפִּיכָת „הַמַּעֲטִ” שֶׁלְנוּ לְאִיכוֹת — הִיא לְיִצוֹר אֶת הַמוֹטִיבְצִיָּה הַחַיּוּבִית לְלוּחָם, וְרָאשִׁיתָהּ, קוֹדֶם כֵּל, אַהֲבַת הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהַהֲכָרָה שֶׁרַק כֹּאן יוֹכְלוּ הַיְהוּדִים לְחַיּוֹת כְּעַם חוֹפְשִׁי וְגָאֵה.

בְּמִילִים אַחֲרוֹת: הַכֵּרָה בְּצִדְקָת דְּרַכְנוּ וּבְצִדְקָת הַיּוֹתְנוּ כֹּאן.

לוּחָם גְּדוֹל אֶחָד, קְרוֹמוּוֹל, קֶלַע בְּנִקּוּדָה זֹ לְעִיקָר הַדְּבָרִים, וְכַךְ אָמַר: „תִּנּוּ לִי לוּחָמִים הַיּוֹדְעִים מֵהֵם רוֹצִים, וְאוֹהֲבִים אֶת אֲשֶׁר הֵם יוֹדְעִים”. יִשְׁנוּ פֶּה מְרַכְיָב כְּפוֹל: יֵשׁ לְדַעַת מֵהֵם רוֹצִים וְאֵת אֲשֶׁר יוֹדְעִים צְרִיךְ לְאֹהֹב. יִשְׁנוּ כֹּאן הַשִּׁילּוּב שֶׁל שְׁנֵי מְרַכְיָבִים חֹשׁוּבִים בְּמְרַכְיָב הָאִיכוֹת, וְהֵם הַמוֹחַ וְהַלֵּב. עִם הַמוֹחַ בְּלִבְד לֹא יִנְצָחוּ, וְעִם הַלֵּב בְּלִבְד לֹא יִנְצָחוּ. שִׁילּוּבָם שֶׁל הַמוֹחַ וְהַלֵּב זֶהוּ הַנֶּשֶׁק הַגְּדוֹל בְּיוֹתֵר שֶׁל „הַמַּעֲטִים” נֶגַד „הַרְבִּים”, וּמְרַכְיָב חֹשׁוּב בְּאִיכוֹת. בְּשֶׁטַח זֶה, נִדְמָה לְכֹאוֹרָה, וְאוֹלִי לֹא לְכֹאוֹרָה, שִׁישׁ סִדְקִים בְּמַחְנֶה שֶׁלְנוּ. יֵשׁ סִדְקִים אֲצֵל חוּגִים מְסוּיָמִים בְּקֶשֶׁר לְצִדְקָת דְּרַכְנוּ, צִדְקָת הַיּוֹתְנוּ, צִדְקָת הַצִּיוּנוֹת. וְאִם יֵשׁ סִדְקִים בְּתַחוּם זֶה, אֲזֵ אִין אֲנָשִׁים שִׁיּוֹדְעִים מֵהֵם רוֹצִים, וּבוֹדָאִי שְׁאִין אֲנָשִׁים שְׁאוֹהֲבִים אֶת מֵהֵם יוֹדְעִים.

הַמְּדִינָה הַבִּינָה אֶת זֶה, וְנִיסְתָּהּ לְחַנֵּךְ לְתוֹדַעָה יְהוּדִית, אֲבֵל הַחִינּוּךְ הַזֶּה פֶּשֶׁט אֶת הַרְגֵל, מִפְּנֵי שְׁנִיסוֹ לְחַנֵּךְ אֶת הַמוֹחַ וְאֶת הַלֵּב עַל-יְדֵי יִצִּירָת עֵבֶר סִינְטִי שְׁאִף פַּעַם לֹא הִיָּה קִיִּים. זֶה בּוֹסֵס יוֹתֵר מְדִי עַל עֲנִינִים רִיטוּאֲלִיִּים, טַכְסִטוּאֲלִיִּים וְלֹא עַל הַיִּיחּוּד הָאֲמִיתִי שֶׁל הָעַם הַיְהוּדִי. הַחִינּוּךְ הָאֲמִיתִי הוּא זֶה שֶׁל שִׁילּוּב תּוֹלְדוֹת הָעַם וְהָאָרֶץ, וְהַדְּבָר נַחוּץ כְּדִי שִׁיִּדְעוּ מְדוּעַ אֲנַחְנוּ נִלְחָמִים. אֲבֵל בְּכַךְ לֹא דִי, שְׁכָן אִם נִקְבֵּל אֶת הָאֲמָרָה שֶׁל קְרוֹמוּוֹל, הָרִי לְפִיָּה יֵשׁ גַּם לְאֹהֹב אֶת מֵהֵם שִׁיּוֹדְעִים. וְזוֹהִי הַסְּכָנָה הַשְּׁנִיָּה, שְׁכָן חֶלֶק מֵאִיתְנוּ, אִפִּילוֹ שֶׁהוּא רוֹצֵה לְהִיּוֹת פֶּה, וְזֹאת הָאָרֶץ שֶׁלּוֹ — אֲבֵל הַתְּנָאִים, דְּרֶךְ הַחַיִּים הֵם כֹּאֲלֵה שֶׁהָאֲהָבָה לְפַעֲמִים מֵתְרַחֶקֶת.

יִשְׁנוּ עֲנִיִן שְׂרָבִים חוֹלְקִים עֲלֵינוּ, וְהוּא שֶׁלְצָבָא צְרִיךְ לְהִיּוֹת תְּפִקִּיד בְּמְדִינָה: בְּחִינּוּךְ וּבְפִתְרוֹן הַבְּעִיּוֹת כְּמוֹ בְּעִיּוֹת הַפַּעֵר וּבְעִיּוֹת הַצִּיוּנוֹת בְּמְרַכְאוֹת, מִפְּנֵי שְׁבִלְעֵדִיהֶם אִינוּ מֵתְקִיִים הַתְּנָאִי הַדְּרוֹשׁ הָרָאשׁוֹן לְקִרְיָטְרִיוֹן שֶׁל הָאִיכוֹת. לְפִי תְּפִיסָתִי, הַגְּדִנִי"ע צְרִיךְ לְהִיּוֹת בְּאַחֲרִיּוֹת מוֹחֲלָטָת שֶׁל הַצְּבָא, וּבְמִטְרָה אַחַת בְּלִבְד. לֹא חֹשׁוּב אִם הַבְּחוֹר יוֹדַע לִירוֹת בְּרוּבָה בְּשֶׁלֶב זֶה, אֲךָ עֲלֵינוּ לְדַעַת מְבַחֲיָנָה בְּטַחוּנִית-צְבָאִית מְדוּעַ הוּא כֹּאן וְעֲלֵינוּ לְאֹהֹב אֶת אֲשֶׁר הוּא יוֹדַע.

הַקִּרְיָטְרִיוֹן הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁלְכֹאוֹרָה מְקַנָּה לְמַעֲטִים בְּתַנָּאִים שֶׁלְנוּ יוֹכֹלֶת לְהַכְרִיעַ אֶת הַרְבִּים, זֶהוּ הַנֶּשֶׁק שְׁבִסְפִיּוֹר שֶׁל גְּדַעוֹן מְצִטִּיר כַּךְ: לֹא הַקֶּשֶׁת וְלֹא הַרּוּבָה,

לא הכידון ולא הרומח, אלא נשק שאיש לא שמע עליו בכלל: לפיכך בתוך כדים אשר יוצרים מהומה וכו'. בהקבלה לתקופתנו, כאן טמון אולי האתגר הגדול ביותר העומד בפנינו בשטח של האיכות מול הכמות, וזאת מאחר שיש גבול מסוים לכל הקריטריונים האחרים. סיפור דוד וגוליית מלמד רק דבר אחד: בשטח הנשק עולה האיכות בתנאים מסוימים על הכמות. קלע של רועה בעל טווח, אין שווה לו בכל כלי-הנשק הכבדים קצרי הטווח. ויש דוגמאות רבות לכך בהיסטוריה.

○ מאגר מוחות כנשק אסטרטגי

כרגע, עליונותו של האויב היא בכך, שביכולתו לרכוש כמעט את כל הציוד שאחרים מייצרים. אולם עלינו לזכור שבעידן הזה של הלוחמה האלקטרונית אין גבול ליכולת הפיתוח העצמית של הנשק, ולנו יש היתרון הזה שהמוח היהודי מסוגל עדיין לא רק לקנות נשק, אלא גם לפתח נשק. וכאן עדיין על-ידי נותנו עצומה, בתנאי ששוב לא נראה בכך נתון „מן השמיים“. מירב המוחות המדעיים שלנו אינם נופלים בשום דבר מכל מוח מדעי בעולם. לצורך עניין זה מוכרחים לגייס אותם יום-יום ללא רחמים, איש לפי כושרו. מי שמוכן להאמין שאנחנו מצטיינים בכל דבר מפני שאנחנו העם הנבחר, יאמין. אבל כאשר בוחנים את האיכות מול הכמות אין לראות את הדבר כאכסיומטי. כל המוחות היהודיים בעולם חייבים להירתם לעניין זה. את המרכיב הזה של המוח, יש לרכז ממש כשם שמרכיבים נשק. כי בסופו של דבר, המלחמה מבחינת האסטרטגיה, היא מלחמה של מוח נגד מוח: המוח שלך נגד המוח של האויב.

אחד מגדולי הוגי-הדעות הצבאיים בימינו, לידל-הארט, בהגדירו את המשמעות האמיתית של האסטרטגיה הקרויה „אסטרטגיה של הגישה העקיפה“, אמר: „השגיאה האמיתית של אסטרטגיה בלתי נכונה היא: אי-הניסיון לעקוף את דרך המחשבה של האויב כפי שהוא מצפה שאתה תלך בה. זו השגיאה הגדולה ביותר, כשאתה אינך מנסה לבחון את מה שהאויב חושב שאתה תעשה — ולעשות אחרת. כי בסופו של דבר אסטרטגיה היא מאבק שכלי — מאבק של מוח נגד מוח“.

אותו נפוליאון שכבר הוזכר אמר, שבסופו של דבר, היחס בין הגורם הרוחני (האיכותי) לגורם החומרי במלחמה הוא אחד לשלושה. במשוואה מדעית, ניסה הוא לומר, ניתן למדוד את כוחו של האויב מבחינה היצונית, אפשר למדוד אותו במספרים ובכמות. אבל את האיכות אי-אפשר למדוד, כי זו נמדדת במוראל, בשליטה, באספקה ועוד. ולכן, לנוע בדרך הטבעית המצופה פירושו הדבר לחזק את האויב. עיקרה של כל המחשבה הצבאית הוא, להוציא את האויב משיווי-משקלו הפסיכולוגי והלוגיסטי, וודאי שאי-אפשר להשיג זאת אם נפעל בדרך שהוא מצפה לה. החציה של צה"ל במלחמת יום-הכיפורים, היתה דוגמא קלאסית לשיבוש ציפיותיו של האויב, אשר השיגה בדיוק את המטרה: ערעור שיווי-המשקל הפסי-כולוגי והלוגיסטי של האויב החשוב יותר מכל כמות אחרת שניתנת למדידה ואין לך דבר יותר מסוכן מאשר להיות דוגמטי בדברים האלה. לידל-הארט אמר שסודה של האסטרטגיה העקיפה הוא לקבוע את תוצאות המלחמה עוד לפני שהתחילה המלחמה עצמה. זה הסוד של אמנות-המלחמה, ולא רק של כוח המלחמה. אכן, גדעון היה לנו לסמל בקרב, ועל כך נאמר כבר בתנ"ך: „כי בתח-בלות תעשה לך מלחמה...“

○ משמעת זה לא רק כובע

המרכיב האחרון בסיפור של גדעון המהווה בעיה קשה ביותר אצלנו, הוא בעיית המשמעת. בסיפור המקראי, הוכח שכל הניפוי „הלבבי“, כל הניפוי „המוחי“, כל הפעילות המוחית של המפקד אין לה ערך, אם אין הוא יודע ואיננו בטוח שמה שהוא רוצה לעשות ייעשה בזמן, במקום וברגע, כפי שהוא רוצה שיעשה. אחת המסקנות הקודרות של ועדת אגרנט היתה, שבאחד המרכיבים החשובים ביותר של האיכות — המשמעת — זקוק צה"ל לשידוד מערכות. לא שהוא יותר גרוע במלחמה הזאת בעניין הזה מאשר היה, אלא בתנאים של היום, הוא מוכרח להיות

יותר טוב משהיה בנושא הזה. נושא זה שהוא, לכאורה, פשוט ומובן, הוא אולי דווקא הקשה ביותר להחדרה ולהבנה.

אומרים לנו: מה אתם רוצים? צבא מצוחצח עם כובע, אבל ללא מוטיבציה והקרבה, או צבא שכן יש לו מוטיבציה, אבל לא מצוחצח? כאילו שהאחד עומד בניגוד לשני. בוודאי שאם מציגים תיזה כזאת, התשובה היא פשוטה וברורה, אבל אפשר גם להציג תיזה אחרת: צבא עם מוטיבציה וממושם גם יחד. מי שנטפל לבעיות כובע, מחטיא לחלוטין את הנושא. מי אמר שמוכרחים לחבוש כובע? לא הצבא התחיל את זה. כבר הקדוש־ברוך־הוא אמר לנו לחבוש כובע. הבעיה של הכובע היא אחרת לגמרי. אי חבישת הכובע מפגינה לצבא ולכולם שהמפקד איננו יכול להשליט את רצונו. הפקודה קובעת שיש לחבוש כובע, ואי חבישתו פירושה שכל אחד יחליט אילו מן הפקודות לבצע ואילו לא לבצע.

הדעה האחרת אומרת: לא היה מקרה במלחמת יום־הכיפורים שחייל או מישהו קיבל פקודה בקרב, "תתקוף!" ולא תקף. ופה שוב, חל ערוב של מושג המשמעת עם מושג של הקרבה וכיוצא בזה. שתי האפשרויות האלה כאנטיתיות מסוכנות — הקרבה נגד משמעת — ואין להחליף את המושג הזה. נכון, אילולא ההקרבה לא היינו מגיעים עד הלום, אולם השאלה היא האם אנחנו יכולים להרשות לעצמנו לשלם את מחיר ההקרבה בלבד, ללא משמעת: זהו האדם, הנתון היקר ביותר שיש לנו במרכיב האיכות. ההקרבה תגבר אבל המחיר יגבר, כדי לחפות על המשמעת האמיתית שהיא התנאי היסודי להשגת עליונות האיכות. ללא הדיווח הנכון, המוח לא יידע מה קרה, הוא לא יידע לתכנן. ואם לא ימלאו את הטפסים, אם לא תהיה משמעת קשר, אם לא יהיו דברים אחרים, הרי הדבר יכול להביא את המפלות הגדולות ביותר של האיכות ללא כל צורך. כי במרכיב הזה של האיכות, הכל בידינו ושום דבר איננו צריכים לייבא. דווקא משום שמרכיב זה הוא כל כך חיוני באיכות, ודווקא מפני שלכאורה כל אחד מבין שהדבר הוא פשוט, דווקא כאן הנקודה שעליה אנחנו חייבים לעמול קשות.

○ והיה מחניכם טהור

לבסוף, ראוי להדגיש שבתוך השטח הזה של המשמעת והמשטר, של המוטיבציה, יש עוד אלמנט אחד, והוא האלמנט של: "והיה מחניכם טהור". זה היה הצו העליון שנצטוונו מאז, וזה הצו שעלינו להקפיד עליו בכל מחיר. אם תיפגע מערכת האיכות בנקודה זו, כל מערכת האיכות תתמוטט. דומה הדבר לסרטן שמוכרחים לעקור אותו בכל האכזריות, ולא בסמי־הרדמה. אני לא מאמין שמישהו אומר על מישהו: "כן, המפקד הזה הוא לא כל כך טהור, אבל הוא חייל מעולה". אינני מאמין בזה בתנאים של איכות מול כמות. בתנאים מסוימים זה אולי מסתדר איכשהו, אך אין דבר כזה, חייל טוב שאיננו טהור, בתנאים של איכות מול כמות.

במאמר זה נותחו בראשי־פרקים מושגים של האיכות מול הכמות, במטרה להראות את מה שכל אחד יודע, שהאיכות אינה דבר ערטילאי. אני מאמין אמונה שלימה שיש בידינו כל הנתונים להגביר את האיכות, כך שהיא תעלה מבחינה צבאית על המאסה ועל הכמות של אויבינו. אין לי כל ספק, שאם נגשים זאת, ואנו מגשימים זאת וחייבים להגשים זאת כהלכה, ינחלו אויבינו תבוסה ניצחת במלחמה בעתיד. אולם עלינו לזכור שאיכותו של הצבא לא תיכון אם לא יחוסן העם והמדינה, אולם זה נושא בפני עצמו.

לסיכום אדגיש, שנגזר עלינו בדור זה, ואולי אין זו גזירה אלא זכות, לחיות בדרך אחרת מכל אומה, עם כל הקשיים. והברירה בפנינו אינה: ספארטה או אתונה. הפיתרון הוא ירושלים, אותה ירושלים של נחמיה כאשר הלכה למעשה, חצי עשו במלאכה וחצי אחזו בשלח. זו הנוסחה ולפיה עלינו לנהוג, כאילו המלחמה נמצאת מאיתנו והלאה מחד־גיסא, ולהכין עצמנו למלחמה כאילו אין בעיות אחרות מאידך־גיסא, וזה המרכיב הסופי של האיכות.

הייתי מציע לכל אחד מאיתנו שמדי ערב, בטרם יירדם על יצועו, ישאל את עצמו רק שאלה אחת: מה עשיתי היום בשביל להגביר את האיכות? ■